

Mitä nyt?

Aikakakku jaossa
– maltamme paneutua juurisyihin?

Samuli Laita

Kirjoittaja on Yhdyskuntasuunnittelun seura YSS ry:n johtokunnan jäsen ja työskentelee suomalaisten tulevaisuustalo Sitrassa viestinnän johtavana asiantuntijana.

Yksi tulkinta maankäytöstä on, että pohjimmiltaan siinä on kyse aikakakumme jakamisesta. Kuinka paljon käytämme aikaamme missäkin fyysisessä paikassa: Mille ajalle – ja siten paikalle – annamme enemmän arvoa?

Siirtyminen jälkiteolliseen aikaan on tuonut mukanaan monipaikkaisuuden. Kuten Di Marino, Lilius ja Lapintie (2018) kirjoittavat, sitä on tutkittu monilla tieteenaloilla, mutta maankäytön suunnittelussa aihe on verrattain uusi. Lieneekö perehtymättömyyttäni kirjallisuuteen, mutta en ole huomannut, eikä hakukonesurffailukaan paljastanut, että yhdyskuntasuunnittelun kirjallisuudessa olisi paneuduttu juurisyihin. Näen, että osa siitä liittyy käsitykseemme teollisen aikakauden ajankäytöstä ja sen merkityksellisyydestä nykyisessä, asiantuntijuuden merkitystä korostavassa informaatioyhteiskunnan aikakaudessa.

Yhteiskuntamme toiminnot ovat järjestäytyneet pitkälti sen mukaan, että kaikki työ olisi edelleen liukuhihnan äärellä tehtävää, tietyssä paikassa suoritettavaa.

”Ajasta on tullut entistä kuumempaa kauppatavaraa, ja tuotantoelämän monimutkaistuminen on sekin vain korostanut sitä seikkaa, ettei työtä tekevillä ole muuta menetettävää kuin aikansa”, kirjoitti filosofi Matti Kamppinen (2003) miltei parikymmentä vuotta sitten.

Etätyön ja monipaikkaisuuden mahdollisuuksia on käsitelty lukuisissa teksteissä, joten en mene siihen sen enempää – mutta haluan kysyä, voisivatko yhdyskuntasuunnittelun alan ammattilaiset rikastuttaa keskustelua, joka kaipaisi kiihdyttämistä: Millä aktiivisilla toimilla voisimme vaikuttaa yhdyskuntasuunnittelun rooliin niin, ettei se ottaisi annettuna monipaikkaisuuden kehittymistä, vaan ala olisi itse luomassa monipaikkaisuuden muotoja entistä aktiivisemmin ja osaltaan ratkaisemassa yhtä aikamme suurimmista vitsauk-

sista: hävikkiä – tässä tapauksessa rakennetun ympäristön käyttöön liittyvää hävikkiä. Pandemia on tehnyt näkyväksi sen, mistä on jupistu jo aiemmin: kuinka paljon infraa yksi ihminen tarvitsee nyky-yhteiskunnassa. Näinä tehokkuuden aikoina leväperäinen tilankäyttö kiihtyvänä toimistorakentamisena ja väylinä ei ole vielä saanut osakseen riittävää kritiikkiä. Hävikkiruuasta on puhuttu jo lähes vuosikymmenen, mutta missä on puhe infrahävikistä?

Osaisiko professionne olla kirittämässä yhteiskuntaa jakamaan aikakakku entistä fiksummin? Miltä näyttäisivät ne yhteiskunnat, joissa asiantuntijatyön toimintaedellytykset paikkariippumattomaan työhön olisi otettu ensisijaisiksi lähtökohdiksi, eikä taustalla kummittelisi enää ajatus teollisen aikakauden paikkaan sidotusta työstä?

Yritän avata mahdollisia tulevaisuuden konkreettisia tulevaisuuskuvia esimerkillä. Nyt informaatioyhteiskunnan aikakaudella kaltaiseni tietotyötä tekevän asiantuntijan aikakakku jakaantuu, pandemian etätyösuosituksesta ja muista huolimatta, edelleen tehdastyötä tehneiden edellisten sukupolvien työlle sovitettujen sääntöjen pohjalta: nykyinen työsopimuslaki (2001/55) ohjaa implisiittisesti työpaikan maantieteellisen sijainnin määrittämiseen. Olen saanut ymmärtää, että työnaikaiset vakuutusehdot määräytyvät usein sen mukaan, että työn tekemiselle on määritetty tietty paikka, joka ei vaihdu.

Mitä jos asiantuntija voisi esimerkiksi lomittaa työskentelynsä ja vapaa-ajan matkansa entistä vapaammin? Jos osan puolen viikon mittaisesta junamatkasta etelän aurinkorannikolle voisi käyttää työntekoon, syntyvällä ajankäytön muutoksella voisi olla mielenkiintoisia vaikutuksia esimerkiksi niin ilmastoon kuin tilankäyttöönkin – varsinkin jos hiilen hinta alkaisi entistä enemmän ohjata jokapäiväistä elämäämme: millaisia kulkuneuvoja ja siten väyliä tarvittaisiin jatkossa enemmän, mitä vähemmän, kun monipaikkaisuus laajentuisi kahden asuinkunnan käsitteestä enemmän mobiiliksi monipaikkaisuudeksi? Kuinka paljon infran – niin väylien, hotellien kuin *co-working hubienkin* käyttö tehostuisi? Tekisi mieleni väittää, että pelkästään tällä lomamatkustamisen ja työnteon osittaisella integraatiolla voisimme vähentää vapaa-ajalle varattujen tilojen hävikkiä. Löytyisikö kiinteistösjoiittajille motiivi edellä kuvatun kaltaisen kehityksen edistämiseen käyttöasteiden nousun muodossa?

Teolliselta aikakaudelta periytyvä suhtautumisemme aikakakun jakamiseen ja siitä johtuvat käytänteet asettavat asiantuntijatyöhön liittyvän aikakäsityksen kovin jäykkään muottiin. Tämä voi päteä myös muihin kansanosiin – mutta vaatisi erillisen perehtymisen. On kuitenkin hyvä huomata, että jäykistävä vaikutus ilmenee myös siinä, miten yhteiskuntamme järjestäytymistapa ajan suhteen heijastuu alkuperäiskansoihin. Tutkija ja Saamelaiskäräjien jäsen Pigga Keskitalo (2019) on esittänyt esimerkin, kuinka ristiriita näkyy: ”Saamelaisalueella

säät muuttuvat ja suunnitelmat sitä mukaa - lentolippujen ja lomien varaamisessa pitää kuitenkin olla liikkeellä ajoissa. Liike pohjoisen ja etelän välillä saa ihmisissä aikaan kiireen ja välitilassa elämisen tunteen.” Keskitalo toteaaakin, että ”Saamelaiskulttuurille ominainen kokonaisvaltainen aikakäsitys voi tehdä [arjen] suunnittelusta urbaanissa ympäristössä vaikeaa.”

Onko aikakakun – ja siten paikkakakun – jakamista siis tarkasteltava jatkossa entistä monipuolisemmin kuin vain työ- ja vapaa-ajan asuntojen sijaintikuntien näkökulmasta?

KIRJALLISUUS

- Di Marino, M, Lilius, J & Lapintie, K (2018). New forms of multi-local working: identifying multi-locality in planning as well as public and private organizations' strategies in the Helsinki region. *European Planning Studies*, 26(10), 2015-2035. Noudettu 5.12.2021 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/096554313.2018.1504896>
- Kamppinen, M. (2003). Aika ja monitieteellisyys – katsaus etnokronografiaan (osa 1). *Tieteessä Tapahtuu*, 21(4). Noudettu 5.12.2021 osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/57275>
- Keskitalo, P. (2019). Saamelaisten kertomuksia muuttamisesta kaupunkiin. *Siirtolaisuus-Migration*, 45(3), 14–17. Noudettu 5.12.2021 osoitteesta <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/89271>
- Työsopimuslaki 2001/55. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>